

Colecția: **ERIS** | We know
Coperta: Stelian BIGAN books

Imagine copertă: Sculptură de Antonio Corradini (detaliu) – Sursa: Wikipedia
Fotografii (accesibile via QR): Lucian VASILESCU

Notă: Traducerea *Scrisorile portugheze ale Marianeii Alcoforado* este preluată din volumul *Scrisorile portugheze ale Marianeii Alcoforado*, Editura Pentru Literatură Universală, 1967. Traducere și prezentare de Veronica Porumbacu. Cuvânt înainte de Alexandru Philippide. Editura Integral a încercat fără succes să identifice deținătorii drepturilor de autor pentru această traducere pentru a le cere acordul de a reproduce acest text.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VASILESCU, LUCIAN

alcoforado. o poveste / Lucian Vasilescu; postf. de Dan-Silviu Boerescu. -

București : Integral, 2023

ISBN 978-606-992-702-1

821.135.1

I. Boerescu, Dan-Silviu (postf.)

© INTEGRAL, 2023

Editor: Costel POSTOLACHE

Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-702-1

LUCIAN VASILESCU

alcoforado o poveste

Postfață
de DAN-SILVIU BOERESCU

Traducerea *Scrisorilor portugheze*
de VERONICA PORUMBACU

Fotografii
de LUCIAN VASILESCU

Ilustrația muzicală
de NICU ALIFANTIS

INTEGRAL

S-a oprit. M-am oprit și eu. Părea că privește în gol, într-un „gol” care, pentru el, doar pentru el, avea înțeles. Eu vedeam doar cum pe apa liniștită a fluviului străluceau, mișcătoare, ultimele cioburi de lumină.

M-am îndrăgostit pe loc. Definitiv, iremediabil. Acolo, când respiri, e ca și cum ai adulmece o femeie frumoasă – mi-a spus.

De obicei, serile mi le petreceam în compania cascadorilor, într-o bodegă, mereu aceeași, pe care o aleseseră ei. Localul era, într-adevăr, plăcut. Destul de mic, astfel încât aranjaseră cu patronul să li-l rezerve lor, de la o oră pe care i-o comunicau în fiecare dimineață. Dintotdeauna mi-au plăcut cascadorii. Oamenii ăștia speciali erau și sunt în stare să facă, prin „prestațiile” lor nesăbuite, uneori nebunești, diferența dintre un film oarecare și un film bun, de care să-ți amintești. Și, cu toate astea, nimeni nu le știe numele. Nimeni nu știe când vreunul dintre ei se rănește la filmări, nimeni nu știe când mor încercând să facă mai mult și mai bine, mai riscant și mai spectaculos, o cascadă. E o lume, asta a lor, mai degrabă închisă, cu ierarhii stricte, cu maștri recunoscuți și cu învățaței, dominată însă, în primul rând, de respect și de solidaritate. Printre dâșșii erau și

câțiva tipi în vârstă, care, mă gândeam, n-ar mai fi putut face nici măcar o tumbă pe saltea. Cascadorii cei tineri negociau și-i impuneau producătorului să-i angajeze și pe aceștia, de acum „moșnegei”, în calitate de consilieri. Firește, producătorul strâmba din nas, dar n-avea ce face. Dacă nu-i plătea și pe „consilieri”, rămânea fără echipă.

Păi, puiule (eu eram puiul), nu te uita mirat la meșterul Ice Man. Îl vezi tu acum bătrân, beteag de-un picior și surd, dar el este jupânul nostru. Cum era să-l lăsăm pe dinafară, când în meseria asta nu există salariu, deci pensie canci. Aici, la noi, ești plătit pe contract. Sari în cap o dată, atâția bani, îți dau aia foc, atâta. În rest, nimic. Pentru ei, un cascador bun e mai degrabă un cascador mort, dar asta după ce și-a făcut cascada. Meșteru' Ice Man a surzit de amândouă urechile la o filmare când i-au pus aia de la pirotehnic un pachet dublu de explozibil, și-a zburat săracu' ca avionu' prin cadru, de-a căzut regizoru' în extaz, că așa cascada el n-a mai văzut nici în filmele americane. Meșterului i-au pocnit atunci timpanele și când a dat cu curu' de pământ și-a fracturat toate coastele de pe o parte.

Dar cu piciorul beteag știi cum a fost?

Nu știam.

Păi uite, era ultimul cadru dintr-un film istoric. Ceva cu niște haiduci urmăriți de poteră. Meșteru' era haiduc, fugea călare, în galop, de poteră și aia îl împușcau și Meșteru' trebuia să cadă de pe cal și să se lase târât în goana aia, cu un picior în scară, până avea regizorul să strige „Stop!” Toate bune și frumoase – Meșteru' avea pe vremea aia un cal al lui, cu care se înțelegea din cuvinte. Bucifal îi spunea, nu râdea, Bucifal, că avea o crupă cât roata carului. S-a dus și săracu' Bucifal, tot la o filmare, dar asta e altă poveste.

Ți-am zis că ăsta, cu haiducu' și cu potera, era ultimul cadru. Se filma la naiba-n praznic, pe niște munți, într-o pustie, și operatorul i-a zis regizorului că nu mai are decât o rolă de peliculă și regizorul a spus echipei că musai trebuie să iasă din prima, că n-au cum să tragă duble. Meșteru' a priceput, la comanda „Motor!” și-a îndemnat calul la cel mai iute galop de care era el în stare, și, pe cât avea curul de mare, pe atât de iute fugea iapa aia, și potera după el, și pac! îl împușcă pe haiduc și se dă răpus Meșteru' și cade din șa și rămâne cu un picior agățat în scară și-l târăște calul vreo trei sute de metri cu capul de pământ și, într-un târziu, se aude „Stop!” și Meșteru' îi strigă calului să se oprească, și-am zis că se înțelegeau din vorbe, și mi l-au adunat pe Meșteru' cu targa, că îi sărise piciorul rămas în scară și din șold și din genunchi încă de când căzuse din șa, și ar fi putut să oprească goana țepeii dintr-o vorbă și n-o făcuse cu gândul la ultima rolă de peliculă. Ai priceput?

Pricepusem.

Mai bei o vodcă? Adu două! Și-am să-ți zic și de ce îi zicem Meșteru' Ice Man.

Lucram, pe vremea, aia, la un cotidian central. Un cotidian cu trei ediții zilnice, cu un succes de public imens și cu un tiraj aiuritor. Eram un fel de a cincea roată la căruță – lucram la secția Cultură și numai de cultură nu le ardea nici patronului, nici redactorului-șef. Nici colegilor mei care, când mi se accepta câte un articol, mă priveau de parcă le-aș fi furat cu bazaconiile mele spațiul pe care ei puteau să-l umple cu relatarea unui viol, a unei crime monstruoase, a unei spargerii, a unui accident cumplit, a unui incest sau a unui alt soi de astfel de delicatețuri cu mare succes de audiență. Într-o bună zi am aflat că un important regizor român avea să înceapă

IBDIS | We know books

lucrul la ecranizarea unui roman scris de un la fel de important (dar și controversat) autor tot român, având în rolurile principale pe Kristin Scott Thomas, o actriță promițătoare, un star internațional în devenire (între timp chiar a devenit un mare star internațional) și un (încă) tânăr și iubit de public actor român. Cum eram prieten cu unul dintre asistenții literari (prozator de valoare, la rândul său) ai regizorului, l-am rugat să mă ajute să primesc permisiunea de a face un reportaj în primele zile de filmare, undeva pe malul Dunării. Îmi plăcea subiectul, îmi plăcea să scriu reportaje și mi-ar fi plăcut foarte mult să iau o pauză de la rutina zilnică, adică de la cele 12 ore petrecute în redacție vreme de șase zile pe săptămână, propunând sau scriind articole care mai mult picau decât erau acceptate la ședințele de sumar. Peste o vreme, când aproape că mă resemnasem, mi s-a transmis că propunerea mea fusese (cu greu) acceptată, iar acceptul era însoțit de o mulțime de restricții – una peste alta trebuia să nu-mi fac simțită prezența și, sub nicio formă, să nu-l abordez pe regizor. Perfect. Mai rămânea să propun subiectul și în ședința de redacție. Am făcut-o și răspunsul, spre marea mea mirare, a fost pozitiv. Cred, mai degrabă, că s-au bucurat că scapă de prezența mea pentru o vreme. În fine... Aveam să fac reportajul, aveam să trăiesc câteva zile în mijlocul unei echipe de filmare, aveam să văd cu ochii mei cum se face un film și aveam să le povestesc și altora această experiență specială. Cu o zi înainte de începerea filmărilor am plecat către locul ce-mi fusese indicat, la câteva sute de kilometri de București, pe malul Dunării. Reprezențații producătorului erau la curent cu sosirea mea și m-au asigurat că se vor strădui să mă simt cât mai bine (și chiar au făcut-o) cu singura condiție să nu mă intersectez cu regizorul, să caut să evit să intru în câmpul său vizual atât la filmări, cât și în restul timpului. Ok.

La capătul primei zile de lucru, am fost și eu pofit, alături de toată echipa, la petrecerea despre care am aflat că se cheamă a „primului

tur de manivelă”. M-au așezat la o masă mare, departe însă de masa regizorului și a actorilor principali, la masa cascadorilor. Cu ei aveam să ies apoi, în fiecare seară, la bodega pe care o aleseseră și unde le sorbeam poveștile.

Au venit și cele două vodci.

Uite de ce i se spune Meșteru' Ice Man. E tot de la o filmare. Și tot o urmărire. Nu știu cum se face că mereu noi suntem urmăriții – aia care ori o pățesc, ori fac pe dracu' în patru și scapă. Urmăritorii sunt bine mersi, trag dublă după dublă în același costum; noi, urmăriții, musai ne schimbăm între duble, că ba luăm foc, ba picăm împușcați în mocirlă, ba una, ba alta, arătăm ca dracu' după fiecare clachetă. Ei bine, era o chestie de iarnă, da iarnă-iarnă. Au găsit o locație cu un pod care trecea peste o apă destul de adâncă, dar înghețată. Meșteru' era tot fugar și trebuia să sară cu calul, și-am zis de Bucifal, tot ăla, de pe pod, să se rupă gheața cu ei și să se ducă la fund cu cal cu tot. Meșteru', meseriaș, s-a dus pe gheață, a încercat-o și le-a zis că-i prea groasă, că n-o să se rupă, că podul nu era prea înalt. Au adus atunci un soi de termosuflyante și au topit parțial stratul de gheață în locul unde trebuia să sară Meșteru' și Bucifal. Unde, de altfel, au și căzut. La fix! Gheața s-a spart, s-au dus la fund și omu' și calu', au sărit echipele de salvare, am sărit și noi și i-am scos de acolo mai mult morți decât vii, fusese o săritură grozavă, toți eram bucuroși, mai puțin operatorul care înjura de mama focului că, din pricina gerului, i se blocase camera și nu filmase nimic. Ca s-o luăm de la capăt nu se putea, că gheața era spartă. Așa că s-a hotărât să se tragă încă o dublă, a doua zi, când apa va fi din nou înghețată. Zis și făcut. A doua zi camera a funcționat, săritura a fost impecabilă, doar că în cadru intraseră și cele două termosuflyante cu care fusese subțiat stratul de gheață. A treia zi, Meșteru' avea 39 de grade, a sărit din nou, dar regizorul a vrut încă un unghi,

să facă un mangealac la montaj. A patra zi. Meșteru' atinsese 41 de grade, puteai să faci omletă pe el, da' tot a sărit. Și tot bine. Și a zăcut cu dublă pneumonie vreo trei luni și de câte ori mergeam la el nu ne întreba decât de Bucifal. Scăpase și calul, ți-am zis că a murit, da' a murit după aia, la altă filmare.

Am stat o săptămână pe platou. O săptămână grozavă. Îmi luasem notițe, făcusem fotografii, aveam o poveste. Până și regizorul se obișnuise întrucâtva cu prezența mea și-mi făcea favoarea de a-mi răspunde la salut. În ultima seară (pentru mine) am pornit către bodega cascadorilor pe un drum ceva mai lung, mai ocolit. Pe faleza Dunării. Îmi place fluviul ăsta, îl simt, nu știu de ce, al meu. Știu că exagerez, însă foarte puțin: nu-i doar al meu, însă este și al meu. Ultimele cioburi de lumină sclipeau în apa care curgea, liniștită. Cam sentimentaloidă descrierea, dar dacă așa era, cum să spun altfel? De fapt, nu-mi place numai Dunărea, îmi plac fluviile. Atât cele pe care le-am văzut, cât și celelalte, mult mai multe, pe care nu le-am văzut și, aproape sigur, nici nu le voi vedea vreodată. Asta, dragostea mea pentru fluvii, cred că mi se trage de demult, de când am citit *Chanson de la Seine* a lui Jacques Prévert. De când am citit poezia asta și până când am văzut Sena au trecut mai bine de 30 de ani. Iar când am văzut-o mi-am dat seama că n-o iubisem degeaba, îndrăgostindu-mă de-un text. De fapt, nicio iubire nu este degeaba – sună ca un aforism greșos de dulce, puteți trece peste el, dar eu nu mă pricep, acum când scriu, s-o spun altfel. Mai scriu o dată: nicio dragoste nu este degeaba. Îmi pare că sună mai bine decât prima oară, deși am scris la fel. Așadar, rămâne.

Era ultima seară, mergeam agale pe malul fluviului „meu”, fără să mă gândesc la nimic. Lucru care-mi iese de minune – să nu mă gândesc la nimic. Și cum mergeam eu așa, gol-puşcă de gânduri și

fără să-mi fie rușine de goliciunea mea, m-am întâlnit cu actorul care interpreta rolul principal în filmul despre a cărui facere venisem să scriu un reportaj. Singur – eu, singur – el. Și singurătățile noastre și-au dat binețe, așa cum fac toate singurătățile când se întâlnesc. Peste un timp, singurătatea lui i-a spus singurătății mele:

Știi, în vara asta m-am îndrăgostit pe loc. Definitiv, iremediabil. Acolo, când respiri, e ca și cum ai adulmecca o femeie frumoasă – mi-a spus.

Am mai făcut câțiva pași, apoi alții, lumina se ascundea tot mai adânc în apele fluviului, tăceam amândoi până când am întrebat:

Asta e o replică?

Nu, nu... Nu-i o replică, e o țară.

Spune-mi despre ea – l-am rugat. Și mi-a spus până când apa de lângă noi nu mai purta pe dânsa decât veșmântul întunericului.

Puiu' n-a mai venit în seara asta, zicea că e ultima... S-o fi săturat și el de poveștile tale...

Nu mă săturasem. Nici de ei, nici de bătrânul meșter Ice Man, nici de Bucifal, nici de amintirile, nici de vodca lor. Doar că pe apa care ne însoțea se făcuse noapte și pe ea plutea acum o poveste care nu se putea lăsa niciodată văzută la lumina zilei. O poveste care m-a urmărit și m-a urmărit și m-a tot urmărit până când m-am îndrăgostit și eu. Definitiv, iremediabil. Și am aflat că este pe lumea asta un loc unde, atunci când respiri, e ca și cum ai adulmecca o femeie frumoasă.

Reportajul meu a fost publicat pe două (două!) pagini în cotidianul de mare tiraj la care lucram, iar peste ceva vreme (nu multă) secția Cultură a aceluiași cotidian a fost desființată (fără nicio legătură cu reportajul).

Lucram tot în presa scrisă, de fapt în ceea ce mai rămăsese din ea, trecuseră vreo 20 de ani și avionul în care mă afluam se pregătea

IBIDS | We know books
să aterizeze pe aeroportul din Lisabona. Pentru mine era Portugalia pentru prima dată.

Unde, tot în preajma unui fluviu, aveam să aflu că te poți îndrăgosti pe loc. Definitiv și iremediabil. Că atunci când respiri acolo e ca și cum ai adulmea o femeie frumoasă. Mă repet? Și ce dacă?! În definitiv am dreptul să scriu ce vreau și ce cred că trebuie să scriu, iar voi aveți dreptul să citiți sau nu.

Când eram copil, cum nu aveam nici tabletă, nici calculator, nici internet, mi se citeau, apoi citeam eu însumi povești. Basmе. Unele dintre cele mai tembele basme românești erau despre un soi de cavalier, unul, Făt Frumos, care se lupta cu un balaur pentru inima unei preafrumoase domnițe. Eu țineam întotdeauna cu balaurul – personaj fabulos, fascinant, masculin, puternic, complex. Nu știu cum se făcea că din bătălie ieșea mereu victorios Fătul Frumos – un personaj plat, efeminat, clorotic, străveziu. Fătul făcea ce făcea și-i tăia balaurului capul (capetele, după caz) și se alegea cu fata – eu mi-o reprezentam ca pe o proastă cu ochi albaștri (de ce albaștri?). După ce-l descăpățâna pe bietul balaur, cloroticul frumos (acum îl văd ca pe un soi de metrosexual extrem) și-o adjudeca pe prințesa pe care o cam durea în buclele blonde cu cine rămâne, atâta timp cât rămânea cu cineva. Iar finalurile acestor povești îmi păreau de-a dreptul odioase: efeminatul și tuta urmau să „trăiască fericiți până la adânci bătrâneți”. Nu pricepeam eu pe atunci prea multe lucruri despre dragoste, dar ceva îmi părea în neregulă cu poveștile alea.

Noroc c-am crescut. Și nici când am mai crescut n-am avut tabletă, calculator sau internet. Așa că citeam cărți. Sună redundant, știu, dar afirmația tot mai răspândită astăzi – am citit pe internet – mă scuză. Citeam și, citind, am întâlnit povești de dragoste abisale, cutremurătoare, tragice, copleșitoare. Pe cât de frumoase, pe atât de triste. Toate poveștile de dragoste care rămân sunt triste. Toate. Absolut toate.

Dintre toate poveștile de dragoste despre care sau pe care le citisem, una, însă, mă locuia obsesiv. O poveste veche de 350 de ani despre iubirea dintre Mariana Alcoforado, o călugăriță portugheză, și un ofițer francez, căpitanul Noël Bouton, marchiz de Chamilly.

Aterizare, controlul documentelor, bagaj, *Saida – Exit – Ieșire*. Pășeam pentru prima oară pe trotuarele de macadam alb ale Lisabonei. Fusesem invitat la *Noite de Literatura Europeia* și urma să citesc, însoțit de versiunea portugheză a textelor mele, rostite de o actriță portugheză de origine română, la Orpheu Caffé.

În data de 24 mai (2013), literatura iese în stradă și ocupă Lisabona. De la Rato până în Chiado, trecând prin Príncipe Real, între orele 18.30 și 22.30, prima Noapte a Literaturii Europene deschide porțile Orpheu Caffé, Convento dos Cardeais, Museu da Água, Museu da Farmácia, Quartel do Carmo, Galeria Zé dos Bóis, eléctrico 28, Centro Nacional de Cultura pentru a găzdui lecturi, recitări și reprezentatii ale operei unor scriitori europeni contemporani: Lucian Vasilescu (România), Mathias Énard (Franța), Massimo Gramellini (Italia), Carme Riera (Spania), Rosa Liksom (Finlanda), Afonso Cruz (Portugalia), Wolfgang Herrndorf (Germania) și Keith Ridgway (Anglia).

Creat la Praga în 2008, proiectul își propune să trezească interesul față de literatura europeană contemporană într-un mod creativ și original și ajunge în acest an în capitala portugheză pentru a răspândi spiritul literar pe străzile orașului.

Prima noapte albă de literatură din Lisabona se bucură de sprijinul Comisiei Europene și este organizată de către rețeaua europeană a Institutelor Naționale de Cultură (EUNIC): British Council, Goethe Institut, Instituto Camões, Instituto Cervantes, Institutul Cultural Român, Institut Français du Portugal, Instituto Ibero-Americano da Finlandia și Istituto Italiano di Cultura.

În cadrul Noptii Literaturii Europene, Institutul Cultural Român, în parteneriat cu Orpheu Caffé (Praça do Príncipe Real N.5-A,

1250-184 Lisabona), organizează în data de 24 mai, între orele 18.30 și 22.30, în incinta agreabilului Orpheu Caffé, sesiuni de lectură de poeme în limba română de către autorul acestora, poetul Lucian Vasilescu, urmate de interpretarea în limba portugheză a textelor, de către actrița de origine română Luminița Pereira.

Orpheu Caffé este un restaurant primitiv inspirat din atmosfera cafenelelor de altădată. Numele său coincide cu cel al revistei trimestriale în care a publicat poetul portughez Fernando Pessoa. Ambianța deschide apetitul spre lungi discuții de sfârșit de după-amiază, în fața unui pahar de vin sau a unei mici gustări. Un spațiu relaxat, deschis publicului pentru masa de prânz, sau pentru a savura o cafea bună. – un comunicat de presă al Institutului Cultural Român

Ajunsesem, în sfârșit, la Lisabona, mai aproape de Mariana Alcoforado decât fusese vreodată, chiar dacă ea se născuse, trăise și iubise la câteva sute de kilometri distanță, la Beja, o localitate din sudul Portugaliei.

Aveau de unde să-și aleagă ziua pe care s-o proclame Zi națională. De-a lungul vremii descoperiseră și/sau cuceriseră vaste teritorii. Au clădit un imperiu, au fost una dintre marile puteri maritime ale lumii, au dat și un papă, și-au pierdut la un moment dat, apoi și-au recăștigat independența, au trecut de la monarhie la republică, iar mai spre zilele noastre s-au scuturat și de o dictatură. L-au avut pe Vasco da Gama, navigatorul care a găsit primul drumul spre Indii. Mai degrabă au scris istorie decât au fost scriși de aceasta.

Ei bine, portughezii, căci despre ei este vorba, își sărbătoresc Ziua națională pe data de 10 iunie. De ce? Firește, pentru că ei consideră această dată ca fiind cea mai însemnată în afirmarea identității lor naționale. Dar ce s-a întâmplat, cândva, pe 10 iunie? Care este evenimentul-reper al istoriei Portugaliei?

Iată: cu aproape 450 de ani în urmă, la 10 iunie, s-a stins din viață Luis de Camões. Un mare navigator? Nu! Un descoperitor de

noi pământuri? Nu! Un militar glorios? Nici atât! Camões a fost un poet. Un poet și mai ce? Un poet și nimic altceva. Un poet pe care portughezii îl venerază și care este, din punctul lor de vedere, cel mai însemnat reper al țării și al poporului lor. El este cel care încă le generează și le păstrează identitatea și mândria.

Nu știu să fie vreo altă țară care să-și sărbătorească Ziua națională la o dată care dă socoteală de un reper biografic al celui mai important poet al ei (n-au putut alege data de naștere a lui Camões, fiindcă aceasta nu este cunoscută). Portughezii au înțeles, cu mult timp înainte ca sechelele globalizării să se facă simțite, că singurul lucru capabil să-i definească peste vreme și peste vremuri este limba în care s-au născut, limba în care a scris cel mai mare poet lusitan, Luis de Camões. Pentru portughezi, Limba națională este adevărata Sărbătoare națională. O sărbătoare care transcende istoria și-i supraviețuiește.

Domnule, Fado se cântă, nu se citește...

Care este poporul care, în mijlocul secolului al XIX-lea, înconjurat de foamete, de boală și dureri, a creat un cântec care hrănește sufletul, întărește inima și menține gândul în viață?

Care este poporul care a creat un cântec prin care să se apropie de înțelesul cuvintelor, să alunge durerea și să celebreze dragostea?

Care este poporul care a păstrat cuvintele Saudade – Dor și Fado – Soartă, Destin, știind că niciun alt cuvânt din această lume nu le poate reproduce?

Ce cântec este acela care ne îngăduie să vedem bucuria și durerea, catranul și copacii, sângele și apa, pământul și cerul, noaptea și ziua?

Ce cântec este acela fără de început și fără de sfârșit, mustind de virtute și păcat, smulgându-se totuși dintre acestea două și propulsând o țară pe orbita eternității?

Ce cântec este acela care ne face să privim în înalt, ne eliberează mâinile, vederea și auzul și ne face să ne simțim solidari, egali?